

Anja Dular

DOKUMENTI O EVANGELIČANSKI CERKVENI OBČINI V LJUBLJANI

Evangeličanska cerkev v Ljubljani

Proslavljanje 500. obletnice Trubarjevega rojstva je bila priložnost, da so strokovnjaki z raznih področij osvetlili protestantizem na Slovenskem, njegovo delovanje in pomen. Samo v Prekmurju sledijo Luthrovemu nauku neprekinjeno vse do danes. Drugačne razmere pa so bile v osrednji Sloveniji in te smo želeli predstaviti z dokumenti o delovanju evangeličanske cerkve v 19. stoletju, ki jih hrani knjižnica Narodnega muzeja Slovenije.

Po tolerančnem patentu Jožefa II. (1781) je bila v vseh deželah Avstrije razglašena verska svoboda in je bilo dovoljeno bogoslužje tudi evangeličanom. Reformacijski verniki so bili večinoma prišleki – obrtniki, trgovci, vojaki, ki jih je k nam zanesla poklicna pot iz Nemčije, Švice (ti so bili predvsem kavarnarji in slaščičarji) in Anglije. Sprva njihove molilnice niso smele imeti stolpa in javnega dohoda s ceste. Do leta 1837 so imeli ljubljanski evangeličani bogoslužje v Trstu. Črna smrt – kolera pa je bila vzrok, da je tudi v Ljubljani občasno vodil bogoslužje tržaški pastor Wolf.

Nove razmere so nastale po revoluciji leta 1848, ki je tudi Evangeličanski cerkvi prinesla večjo svobodo. Leta 1850 so v Ljubljani oblikovali evangeličansko cerkveno občino. Njeno delovanje so opredelili v statutu, ki ga je potrdilo ministrstvo za uk in bogočastje 8. oktobra 1850. S tem so dobili pravico do stalnega pastora in se odločili za postavitev cerkve. Za 2000 goldinarjev so kupili zemljišče ob Celovski cesti. Načrte za cerkev je izdelal Gustav Lahn, ki je kasneje vodil tudi gradnjo. Dela so bila končana septembra 1851, 6. januarja 1852 pa je bila slovesno odprtje cerkve in umestitev prvega ljubljanskega pastora po več kot 250 letih. Po poročilu naj bi se zbralo 600 do 700 ljudi, pa vendar je takratni ljubljanski škof poročal, da se slovesnosti katoličani niso udeležili. Po prvem letnem poročilu za leto 1852 (izdano 1853) je bilo v mestu 228 evangeličanov in reformirancev, in sicer največ kalvincev (119), sledijo pa pripadniki augsburške (96) in anglikanske (13) veroizpovedi.

Kmalu pa je njihovo število naraslo. Spremenila se je tudi družbena struktura ljubljanskih evangeličanov. Še vedno so prevladovali obrtniki in lastniki kavarn, vendar pa so se jim pridružili posamezni zdravniki, lekarnarji, tovarnarji, učitelji, profesorji, guvernante in nekatere plemiške družine (na primer Schönburgi, lastniki gradu Snežnik), predvsem pa razni uradniki avstro-ogrske monarhije ter sluge, ki so jih protestantske družine pripeljale s seboj. V novi domovini člani evangeličanske cerkvene občine niso imeli ne sorodnikov ne prijateljev, zato so se družili zlasti med seboj; povezovala jih je skupna veroizpoved.

S humanitarnim delom, ki ni bilo omejeno le na pripadnike njihove vere, ampak je bilo namenjeno tudi predstavnikom drugih verskih skupnosti, so želeli prepričati someščane o svoji dobronamernosti. Ob cerkvi na Celovski cesti so zgradili še poslopje, v katerem je bila poleg pastarjevega stanovanja tudi šola, ki so jo slovesno odprli 22. aprila 1855. Pouk so obiskovali tako evangeličanski kot tudi katoliški otroci. Leta 1872 je bilo vpisanih 23 dečkov in 14 deklic evangeličanske vere ter 38 dečkov in 31 deklic katoliške vere.

Ob cerkvi je že od 1856 do 1945 delovalo dobrodelno Evangelijsko žensko društvo (Evangelischer Frauenverein Laibach), njegove

Theodor Elze

članice so se posvečale karitativni dejavnosti, obiskovale bolne, obdarovale revne šolarje ob božiču. Podpore šolarjem in študentom je dodeljevala Gustav-Adolph-Stiftung.

Novo evangelikičanske cerkvene občine so v 19. stoletju ustanovili še v Celju in Mariboru. Po drugi svetovni vojni evangelikičanske dejavnosti v teh mestih niso bile mogoče. Šele v petdesetih letih so jugoslovanske oblasti dovolile ponovno otvoritev cerkva v Ljubljani ter v Mariboru.

Za prvega ljubljanskega pastorja je bil leta 1851 imenovan Ludwig Theodor Elze (1823–1900), ki je prišel v Ljubljano 6. januarja 1852 in tu opravljal bogoslužje trinajst let. Theodor Elze je bil teolog in zgodovinar, ki je preučeval zgodovino Evangelikičanske cerkve in šole na Kranjskem in v sosednjih deželah, zbiral gradivo po arhivih in knjižnicah (Ljubljana, Gradec, Dunaj, Stuttgart, Tübingen, Zürich) tudi še potem, ko ni več služboval v Ljubljani. Iz dolge vrste njegovih spisov imajo za Slovence poseben pomen članki in knjige o reformacijski dobi med južnimi Slovani, še posebej na Kranjskem. Zelo dejaven je bil tudi v Historičnem in Muzejskem društvu za Kranjsko. Prav njemu se moramo zahvaliti, da se je ohranilo toliko dokumentov o delovanju evangelikičanske skupnosti v Ljubljani v muzejski knjižnici.

Poleg letnih in šolskih poročil, dokumentov o dobrodelni dejavnosti (npr. *Gustav-Adolph-Stiftung*) je med njimi še vrsta natisnjenih pridig za razne priložnosti, tudi ob praznikih reformacije (prodajali so jih po 20 krajcarjev, kar ni bilo malo, za primerjavo naj navedem, da je bilo potrebno odšteti enako vsoto za pratiko, obsežno Lipičevo topografijo Ljubljane ali četrletno naročnino na mladinski časopis *Vedež*). Theodorja Elzeja so nasledili Otto Schack, August Knieszner, Ottmar Hegemann; tiskali so tudi njihove pridige. Zanimive so tudi

pesmi, ki jih je zložil pastor Elze. Posebno mesto pa pripada publikaciji, ki so jo izdali ob posvetitvi cerkve, in slovenski tisk *Bramba evangelijske vere proti krivim usodkam spoznavaocev druge vere* (natisnjeno na Dunaju 1850), ki nagovarja predvsem katoličane in jim želi približati evangeličansko vero, danes bi rekli v ekumenskem smislu.

Bibliografija tiskov evangeličanske skupnosti v Ljubljani še ni bila narejena. Zbirka v knjižnici Narodnega muzeja Slovenije je zelo bogata. Navajam le nekaj obsežnejših dokumentov, čeprav se zavedam, da bi drobni tiski – na primer pridige, priložnostni praznični letaki, pesmi – morda povedali več o vsakdanjem utripu skupnosti. Ena izmed nalog za prihodnost torej ostaja popoln popis gradiva.

Opozarjam torej na naslednje tiske:

Bramba evangelijske vere proti krivim usodkam spoznavaocev druge vere.
– Na Dunaju 1850 (Ferdinand Ullrich).

Einweihung der neuerbauten evangelische Christuskirche in Laibach. – Laibach: Evangelische Kirchengemeinde 1852 (Druck I. Kleinmayr & F. Bamberg).

Statuten des Laibacher Ortvereines der evangelischen Gesellschaft Adolph-Stiftung zur Unterstützung armer evangelischen. – Laibach 1862 (Druck von I. Kleinmayr – F. Bamberg).

Jahresbericht der evangelischen Gemeinde in Laibach. – Laibach [Evangelische Gemeinde] 1853–1907 (Druck von Ignaz v. Kleinmayr & Fedor Bamberg).

Jubileumsbericht über das 50. Jahr des Gemeindebestandes. – Laibach: Evangelische Kirchengemeinde 1902.